

Název a adresa školy:	Střední škola průmyslová a umělecká, Opava, příspěvková organizace, Praskova 399/8, Opava, 746 01
IČO:	47813121
Projekt:	OP VK 1.5
Název operačního programu:	OP Vzdělávání pro konkurenceschopnost
Typ šablony klíčové aktivity:	III/2 Inovace a zkvalitnění výuky prostřednictvím ICT (20 vzdělávacích materiálů)
Název sady vzdělávacích materiálů:	Technologie grafiky III
Popis sady vzdělávacích materiálů:	Technologie grafiky III, 3. ročník
Sada číslo:	B-04
Pořadové číslo vzdělávacího materiálu:	12
Označení vzdělávacího materiálu: (pro záznam v třídní knize)	VY_32_INOVACE_B-04-12
Název vzdělávacího materiálu:	Vývoj typografie od středověku po současnost
Zhotoveno ve školním roce:	2011/2012
Jméno zhotovitele:	Mgr. Lenka Kašpárková

Vývoj typografie od středověku po současnost

Plán učiva

- Středověk – vývoj ručně psaného písma.
- Románské období.
- Gotika.
- Novověk – vývoj tiskového písma
- Renesance.
- Baroko.
- Klasicismus.
- 19. století
- 1. pol. 20. stol.
- Otázky pro zopakování učiva.

Středověk – vývoj ručně psaného písma

Románské období

Od pádu Západořímské říše r. 476 je datován začátek období středověku. Střediska kultury se přenášejí do západní Evropy, kde vznikají nejstarší literární památky zhruba v období od 9. do 13. století. Knihy vznikají především v klášterních a kapitulních písárnách (skriptoriích).

Kniha v této době dostala podobu kodexu, tedy knihy v našem slova smyslu. Kodex byl svazek pergamenových listů vnitřně členěný na vrstvy, svázané do kožené nebo jiné vazby. Vazby knih byly velmi zdobné, často nákladně plasticky dekorované či osazované drahokamy.

Psacími nástroji této i pozdější doby bylo jednak olůvko, jímž se pergamenový list nalinkoval, dále pak pero ze seříznutého brku nebo rákosové pero a inkoust. Písmem západní Evropy byla *latinka*, která průběžně nabývala různých tvarů a forem.

V 9. a 10. století se objevuje nová technika výzdoby kodexů – technika perokresby, která je těsně spjatá s prací písaře. Zpočátku ornamentální výzdoba knihy až do 11. století korespondovala s výzdobou vazby.

Gotika

Obecná podoba písma je ustálená, gotika ovlivňuje pouze jeho estetickou podobu. Používají se lomená písma (textura, fraktura, rotunda). Knihy jsou stále psány ručně. Od 12. století se mění charakter i výzdoba knihy. Kromě pergamenu se začíná prosazovat nový levnější materiál – papír. Upouští se od celostránkových ilustrací a románských kreslených iniciál, začínají se objevovat drobné obrázky a jemně malované gotické iniciály. Výzdoba iniciál využívá figurální, zvířecí i symbolické motivy.

Obrázek 1:

Gotická ručně psaná kniha.

Opatovický misál je významnou památkou českého výtvarného umění.

Gotické písmo je charakteristické lomením písmen. Tato deformace latinky vytvořila písmo, z něhož se v Německu od 12. století vyvinuly fraktura a švabach, písma, která ve střední Evropě později přijal knihtisk a jimiž jsou psány i tištěny naše české psané literární památky až do pol. 19. století.

Novověk – vývoj tiskového písma

Renesance

Zhruba v polovině 15. století objevuje Johannes Gutenberg knihtisk. Od této doby se datuje počátek vývoje tiskového písma. V historických tiskárnách si vždy písmo vyráběli sami tiskaři, prakticky neexistovala žádná unifikace a výměna vzorů. Každá tiskárna si své raznice velmi pečlivě chránila. Proto se většinou písmo pojmenovávalo po svém tvůrci a pod těmito názvy je často známe do dnešní doby.

V tomto období nadcházejícího novověku došlo ke vzniku dvou základních forem latinského písma, a to písmo humanistického (antikva) a novogotického (bylo odvozeno ze středověkého gotického písma). Antikva vznikla v Římě, brzy se začala šířit Evropou a stala se písmem knihtiskařů. V našich zemích (a na ostatním habsburském území) dochází ještě k rozvíjení novogotických písem. Vliv gotiky zde v oblasti písma přetrvává až do 19. stol. V románských zemích (Itálie, Francie, později Anglie, Holandsko) se vyvíjí italika a až do 18. století renesanční (dynamická) antikva.

V období renesance zprvu ještě u tištěných knih přetrvávaly zvyklosti z ručního psaní knih. V 16. století dostala konečně tištěná kniha osobitou podobu, osvobozenou od psané knihy. Renesanční typografie se vyznačovala účelností, čistotou používaných prvků a humanistickým náhledem na funkci a poslání knihy. Zmenšuje se velikost písma, rozsah výzdoby a formát knihy (knihy se zjednodušují stejně jako architektura). Změnilo se lamination sazby. Dva tradiční sloupce obvyklé do 15. století byly nahrazeny jediným. Střediskem typografie se staly Benátky, kde byly stanoveny první typografické zásady. Fungovalo zde několik stovek knihtiskových dílen. Tzv. „černé umění“ se rozšířilo i do Francie a Holandska.

Baroko

Na počátku 17. století se v knižní typografii projevuje sloh barokní. Baroko bylo spojeno s oslavou církve a vysoké šlechty. Knihy jsou často bohatě zdobeny. Objevují se kapitálky. V knižní ilustraci se začíná využívat mědirytu, tedy techniky tisku z hloubky. Text se i nadále tiskl knihtiskem, mědirytiny

hlubotiskem. Ilustrované tiskoviny tedy byly nezřídka výsledkem dvojího, nespojitého tisku, v různé kvalitě provedení.

V té době vznikají také další významná evropská nakladatelství, která často disponují vlastní tiskárnou. V období 18. století vynikají osobnosti, jako byl Fournier ml., který se stal i teoretikem své profese. Vydal v r. 1742 „Vzorník znaků“ a v r. 1764 „Typografickou příručku“.

Písmo Johna Baskewilla, které má geometrický ráz, tvoří společně s Baskewillovým typografickým názorem vývojový mezistupeň mezi renesanční a racionální klasicistní typografií. Barokní antikva bývá označována jako „přechodová“. J. Baskewill byl tiskařem univerzity v Cambridgi. Vedle nových písem zavedl i dosud neobvyklou úpravu knih. První použil v sazbě titulků meziřádkový proklad a značně prostrkávané verzálky.

Klasicismus

Baroknímu zdobení knih udělal rázný konec nástup klasicismu. Ten volí jednoduché zlatené rámování, rovné linie a střídmost.

který byl tiskařem univerzity v Cambridgi. Vedle nových písem zavedl i dosud neobvyklou úpravu knih. První použil v sazbě titulků meziřádkový proklad a značně prostrkávané verzálky. Klasicistní typografie vyvrcholila v díle parmského tiskaře a typografa Giambattisty Bodoniho (Itálie). Dospěl k přísné typografii bez jakékoliv výzdoby. Vyvíjí se klasicistní (statická) antikva, která uzavírá vývoj antikvových písem.

19. století

V 19. století je vývoj antikvových písem dokončen. Bylo již dosaženo tak kvalitních výsledků, že lze jen velmi těžko realizovat jejich další zdokonalování. Antikvová písma však nevyhovují všem potřebám v prudce se rozvíjející průmyslové výrobě. Honba za novostí se projevila v tvorbě nových typů písma. Začínají vznikat písma, jejichž kresba není tak komplikovaná, snadněji se realizují a vyhovují všude tam, kde nejsou vysoké nároky na estetickou stránku. Vznikají zejména grotesky (bezpatková písma), egyptienky a modifikace antikvy. Společenský vývoj 19. století staví před typografii nové úkoly: příležitostný, komerční a propagační tisk.

Ve Francii působila tiskařská rodina Didotů. Tato rodina stála po dvě století v popředí typografie i tisku. František–Ambrois Didot zavedl v r. 1775 měrnou typografickou soustavu. O dva roky později

zdokonalil tiskařský lis a v r. 1796 vynalezl lis potiskující souvislý pás papíru. Jeho bratr Petr-František Didot sestavil pro potřeby korektorů první typografické předpisy.

Na konci 19. stol. – Morrisovské hnutí (William Moris) – snaha po obnově starých klasických knižních principů a návratu klasických antikvových písem.

1. pol. 20. stol.

První polovina 20. století byla významným obdobím pro rozvoj typografie ovlivněné Bauhausem. Moderní typografie 20. stol. bývá zjednodušeně charakterizována používáním groteskového písma, geometrických prvků a asymetrické úpravy. V 50. letech společně s rozšířením fotosazby vzniká obrovské množství tiskových písem.

Mechanizace tisku a reprodukce, práce typografů a výtvarníků umožnily velký mediální rozvoj. Posledním vývojovým článkem byl počítačový typografický program, který dovolil jít v typografii až do krajnosti.

Otázky pro zopakování učiva

1. Jakou podobu měla kniha v období románském a gotickém?
2. Od jaké doby začíná vývoj tiskového písma?
3. Jak se nazývají písma vzniklá v období renesance, baroka a klasicismu?
4. Jak se vyvíjí typografie v 19. a 20. století?
5. Zjisti, co to byl Bauhaus.

Seznam použité literatury

- BERAN, V. *Aktualizovaný typografický manuál*. 4. vyd. Praha: Kafka design, 2005. 80-901824-0-2.
- ČAPKA, F. & SANTLEROVÁ, K. *Z dějin vývoje písma*. Brno: Masarykova univerzita, 1998. ISBN 9788021017924.
- DUSONG, J. - L., SIEGWARTOVÁ, F. *Typografie - od olova k počítačům*. Praha: Svojtka a Vašut, 1997. ISBN 80-7180-296-4.
- ELIŠKA, J. *Vizuální komunikace; písmo*. 1. vyd. Brno: CERM, 2005.

Obrázek:

- **Obr. 1.:** foto: Vlasta Hradilová, Právo, 2010.

Dostupné z: http://media.novinky.cz/539/205394-top_foto1-ia4kf.jpg